

Warszawa, 3 kwietnia 2018 r.

GP-ZR-PK-056/016/2018

w odpowiedzi na Pana wniosek o udostępnienie informacji publicznej, który wpłynął do Narodowego Banku Polskiego 20 marca 2018 r., w przedmiocie uzyskania informacji dotyczących czynności wykonywanych przez banki komercyjne, przekazuję następujące stanowisko NBP.

Na wstępie chciałbym zauważyć, że w myśl art.1 ust.1 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz. Ust. z 2016 r. poz. 1764 z późniejszymi zmianami), informacjami publicznymi są informacje o „sprawach publicznych”, tj. działalności szeroko rozumianych organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne. Zgodnie z jednolitym i ugruntowanym stanowiskiem doktryny i judykatury, informacja publiczna dotyczy sfery faktów. Oznacza to, że wnioskami o udostępnienie informacji publicznej mogą być jedynie informacje o określonych faktach, danych lub stanach zjawisk na dzień ich udostępnienia.

Mając na uwadze powyższe wydaje się, że Pana wniosek nie dotyczy informacji publicznej w rozumieniu ww. ustawy, ponieważ jego przedmiotem nie są sprawy publiczne ani fakty.

Uznając jednak potrzebę szeroko rozumianej edukacji ekonomicznej, przedstawiamy poniżej odpowiedzi na zadane przez Pana pytania. Mamy nadzieję, że przyczynią się one do wyjaśnienia kwestii, które stanowiły przedmiot Pana zainteresowania.

1. Czy prawdą jest, że bank komercyjny prowadząc działalność gospodarczą na podstawie specjalnych zezwoleń na terenie Polski, w wyniku czynności zawarcia umowy kredytowej z kredytobiorcą, kreuje (tworzy) dla kredytobiorcy w PLN nowy pieniądz kredytowy w formie depozytu?

Banki komercyjne prowadzą działalność gospodarczą w Polsce na podstawie licencji wydanej im przez Komisję Nadzoru Finansowego lub, w przypadku oddziałów bankowych, na podstawie licencji wydanej przez odpowiedni organ innego kraju Unii Europejskiej. Pieniądz jest kreowany przez bank centralny (pieniądz banku centralnego) i banki komercyjne. Bank komercyjny tworzy pieniądz stawiając do dyspozycji kredytobiorcy środki finansowe na jego rachunku w tym banku lub przekazując środki na rachunek kontrahenta kredytobiorcy w innym banku lub wypłacając środki w gotówce. Pieniądz może przyjąć formę depozytu w banku lub gotówki poza kasami banków.

2. *Czy prawdą jest, że za czynność zawarcia umowy kredytowej oraz wykreowania dla kredytobiorcy w PLN nowy pieniądz kredytowy w formie depozytu, bank jest uprawniony do pobierania wynagrodzenia w postaci jednorazowej prowizji i odsetek?*

Zgodnie z art. 69 ustawy prawo bankowe, bank jest uprawniony do pobierania wynagrodzenia za udzielenie kredytu w formie odsetek i prowizji. Warunki wynagrodzenia są ustalane między kredytodawcą i kredytobiorcą w umowie kredytowej.

3. *Czy prawdą jest, że kredytobiorca w wyniku zawarcia umowy kredytowej z bankiem, (której wynikiem jest wykreowanie w PLN przez bank dla kredytobiorcy nowego pieniądza kredytowego w formie depozytu) zobowiązuje się w przyszłości do wypracowania i zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami oraz ewentualnie do zapłaty prowizji od udzielonego kredytu?*

Zgodnie z art. 69 ustawy prawo bankowe, środki udostępnione kredytobiorcy przez bank mają zawsze charakter zwrotny wraz z wynagrodzeniem wynikającym z umowy kredytowej.

4. *Czy prawdą jest, że bank komercyjny w wyniku czynności zawarcia umowy kredytowej oraz wykreowania dla kredytobiorcy w PLN nowego pieniądza kredytowego w formie depozytu odnotowuje w swoich księgach wzrost salda bilansowego;*
- a) *po stronie aktywów – jako przyszłe należności od kredytobiorcy wynikłe z tytułu zawartej umowy kredytowej*
 - b) *po stronie pasywów – w formie depozytu, jako zobowiązanie do wypłaty na rzecz kredytobiorcy (lub wskazanego przez kredytobiorcę kontrahenta) należności finansowych wynikłych z tytułu zawartej umowy kredytowej?*

Bank komercyjny po zawarciu umowy kredytowej odnotowuje w swoich księgach wzrost salda bilansowego:

- a) *po stronie aktywów – z tytułu należności od kredytobiorcy wynikające z zawartej umowy kredytowej;*

b) po stronie pasywów – jako środki na rachunku klienta-kredytobiorcy (np. w formie depozytu); środki te kredytobiorca powinien wykorzystać do realizacji celu na który kredyt został przez banku udzielony, określonego w zawartej umowie kredytowej.

W przypadku wypłaty środków w formie gotówki, nie zaś środków na rachunku, wartość bilansu banku nie ulega zmianie; następuje jedynie zmiana struktury aktywów – spada wartość gotówki w kasie, a rośnie wartość portfela kredytowego. Ponieważ rośnie wartość gotówki poza kasami banku, rośnie również wartość pieniądza ogółem (patrz odpowiedź na pyt. 6).

5. *Czy prawdą jest, że w sytuacji gdy kredytobiorca banku A po zawarciu umowy kredytowej i otrzymaniu na konto wykreowanego przez bank w PLN nowego pieniądza kredytowego w formie depozytu, dokona polecenia przelewu otrzymanych środków finansowych na konto kontrahenta w banku B – to bilans banku A odzwierciedla tylko zamianę depozytu klienta (zobowiązanie banku do wypłaty na rzecz klienta) na zobowiązanie wobec banku B?*

Gdy kredytobiorca banku A dokona polecenia przelewu otrzymanych środków finansowych na konto swojego kontrahenta w banku B, bank A wykaże, *ceteris paribus*, zmniejszenie wartości środków na rachunku klienta (depozytu) po stronie pasywnej przy braku zmian po stronie aktywnej swojego bilansu. Bank będzie musiał pokryć powstałą w bilansie różnicę między aktywami i pasywami pozyskując nowe środki (np. nowe depozyty, środki pochodzące z emisji bankowych papierów wartościowych, środki pożyczone na rynku międzybankowym lub od banku centralnego).

6. *Czy prawdą jest, że czynność banku komercyjnego związana z zawarciem umowy kredytowej i wykreowaniem dla kredytobiorcy w PLN nowego pieniądza kredytowego w formie depozytu, ma wpływ na podaż pieniądza w Polsce i ile takiego pieniądza znajduje się w obiegu gospodarczym w stosunku do pieniądza emitowanego przez NBP?*

Wykreowany przez udzielenie kredytu depozyt powiększa zasób pieniądza w gospodarce. Istnieją różne kategorie pieniądza. Najszerszą kategorią używaną przez NBP jest tzw. szeroki pieniądz M3 obejmujący pieniądz gotówkowy (monety i banknoty w obiegu poza kasami banków), wkłady w bankach i podobnych instytucjach płatne na żądanie (depozyty bieżące), depozyty i inne zobowiązania banków wobec podmiotów niebankowych o pierwotnym terminie zapadalności do 2 lat (włącznie), operacje na papierach wartościowych z przyrzeczeniem odkupu pomiędzy bankami a sektorem niebankowym oraz dłużne papiery wartościowe o terminie zapadalności do 2 lat (włącznie) emitowane przez banki. Wartość agregatu M3 na koniec 2017 r. wyniosła 1324,4

mld zł. Wartość pieniądza emitowanego przez NBP (pieniądza banku centralnego, „pieniądza rezerwowego”), obejmującego pieniądz gotówkowy (monety i banknoty w kasach banków oraz poza kasami) oraz środki banków komercyjnych na rachunkach w banku centralnym, w tym środki rezerwy obowiązkowej) wyniosła w tym samym okresie 241,3 mld zł.

7. *Czy prawdą jest, że czynność banku komercyjnego polegająca na zawarciu umowy pożyczki odbywa się za pomocą realnych środków finansowych i nie powoduje:*
- a) *kreacji dla pożyczkobiorcy w PLN nowego pieniądza kredytowego w formie depozytu?*
 - b) *wpływu na podaż pieniądza w Polsce?*

W sensie ekonomicznym kredyt i pożyczka pieniężna wykazują się zbliżoną charakterystyką i stanowią zobowiązanie pieniężne kredytobiorcy/pożyczkobiorcy. Z punktu widzenia mechanizmu kreacji pieniądza forma udostępnienia finansowania – kredyt i pożyczka – nie różnią się między sobą. W obu przypadkach zawarcie umowy i postawienie przez bank do dyspozycji klienta środków finansowych na rachunku lub wypłacenie przez bank gotówki zwiększa podaż pieniądza w obiegu gospodarczym.

Natomiast kredyt i pożyczka pieniężna stanowią różne formy prawne na gruncie przepisów prawa. Zgodnie z art. 69 ustawy – Prawo bankowe na podstawie umowy kredytu bank zobowiązuje się oddać do dyspozycji kredytobiorcy na czas oznaczony w umowie kwotę środków pieniężnych z przeznaczeniem na ustalony cel, a kredytobiorca zobowiązuje się do korzystania z niej na warunkach określonych w umowie, zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłaty prowizji od udzielonego kredytu. W odróżnieniu od umowy pożyczki, w razie zawarcia umowy kredytowej bank nie przenosi na kredytobiorcę własności środków pieniężnych, lecz jedynie oddaje je do jego dyspozycji.

Ustawa – Prawo bankowe nie definiuje umowy pożyczki pieniężnej, definicja taka zawarta jest natomiast w art. 720 § 1 Kodeksu cywilnego, który stanowi, że przez umowę pożyczki dający pożyczkę zobowiązuje się przenieść na własność biorącego określoną ilość pieniędzy albo rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku, a biorący zobowiązuje się zwrócić tę samą ilość pieniędzy albo tę samą ilość rzeczy tego samego gatunku i tej samej jakości. Umowa pożyczki nie musi określać celu, na jaki mają zostać przeznaczone środki pieniężne będące przedmiotem pożyczki.

W przypadku, gdy bank udziela pożyczki ustawa – Prawo bankowe nakazuje w niektórych kwestiach odpowiednio stosować regulacje właściwe dla umowy kredytu.

Przykładem takiego odesłania są postanowienia art. 78 ustawy – Prawo bankowe, który stanowi, że w zakresie zabezpieczenia spłaty oraz oprocentowania pożyczki pieniężnej należy stosować przepisy art. 69 ust. 2 pkt 5 i 6 ustawy – Prawo bankowe (w umowie pożyczki pieniężnej powinny być określone wysokość oprocentowania pożyczki i warunki dokonywania zmian w tym zakresie, a także sposób zabezpieczenia spłaty pożyczki).

10. Czy prawdą jest, że wypracowanie w przyszłości i spłacenie w PLN kredytu przez kredytobiorcę, co zostało odpowiednio wcześniej poprzedzone czynnością zawarcia umowy kredytowej oraz wykreowaniem przez bank dla kredytobiorcy w PLN nowego pieniądza kredytowego w formie depozytu, powoduje;
- a) zmniejszenie bilansu banku poprzez wykreślenie z ksiąg bankowych zapisu wynikającego z wcześniej wykreowanego w PLN nowego pieniądza kredytowego w formie depozytu?
 - b) zmniejszenie wartości podaży pieniądza w Polsce o kwotę spłaconego kredytu?

Spłacenie kredytu następuje ze środków zgromadzonych wcześniej przez kredytobiorcę na rachunku w banku kredytodawcy. Dlatego zmniejszeniu wartości aktywów banku, towarzyszy obniżenie wartości jego pasywów. Wartość pieniądza w gospodarce, *ceteris paribus*, spada. W przypadku spłaty gotówkowej, spada kategoria pieniądza gotówkowego w obiegu.

11. Czy prawdą jest, że na rynku międzybankowym różnice wynikające z operacji pomiędzy poszczególnymi bankami przesyłane są podczas 3 sesji w każdym dniu roboczym, w pierwszej kolejności za pomocą informacji elektronicznej o wzajemnych zobowiązaniach, które trafiają do Krajowej Izby Rozrachunkowej, a następnie po ich uporządkowaniu i unettowaniu przekazywane są dalej do Narodowego Banku Polskiego, gdzie na kontach właściwych dla poszczególnych banków następuje ostateczne rozliczenie, z zastosowaniem zgromadzonych tam rezerw obowiązkowych w realnych środkach pieniężnych na poziomie ok. 3.5% aktywów ważonych ryzykiem – kredytów?

Wszystkie płatności międzybankowe, zarówno wynikające z transakcji ich klientów, jak i operacji samych banków, są rozliczane przy wykorzystaniu środków utrzymywanych przez banki na rachunkach w banku centralnym.

Transakcje detaliczne rozliczane są w systemie ELIXIR. System ELIXIR (System Izby Elektronicznej) polega na wymianie elektronicznych zleceń płatniczych między bankami i rejestracji wzajemnych wierzytelności z tego tytułu. Jest to system rozrachunku netto, w którym zlecenia wystawiane przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A. (KIR) i przekazywane do Narodowego Banku Polskiego do zaksięgowania na rachunkach

banków są rezultatem kompensaty wzajemnych należności i zobowiązań banków, wynikających z indywidualnych zleceń klientów. Sesje rozrachunkowe odbywają się w systemie SORBNET w Centrali NBP 3 razy dziennie.

Transakcje hurtowe są rozliczane w systemie SORBNET w NBP. System SORBNET realizuje zlecenia płatnicze banków dotyczące transakcji zawartych na międzybankowym rynku pieniężnym, walutowym i papierów wartościowych oraz operacji między bankami a Narodowym Bankiem Polskim. System SORBNET może być wykorzystywany do przetwarzania zleceń płatniczych przesyłanych przez banki w imieniu własnym lub w imieniu ich klientów (płatności wysokokwotowe i/lub pilne). System jest również wykorzystywany do rozrachunku zobowiązań banków wynikających z systemów rozliczeniowych: pozycje netto pochodzące z rozliczeń płatności detalicznych w KIR oraz pozycje netto i brutto pochodzące z rozliczeń transakcji na rynku kapitałowym z KDPW.

12. Czy słowa prof. Wernera umieszczone w jego empirycznej pracy naukowej pt; „Stracone stulecie w ekonomii; trzy teorie bankowości i niezbity dowód”, „...Dopóki banki tworzą kredyty w tym samym tempie, co inne banki, i tak długo jak klienci są podobnie rozmieszczeni, wzajemne roszczenia banków względem siebie będą unettowane i w bilansach mogą się wzajemnie znieść. Wówczas banki mogą zwiększyć ilość tworzonych kredytów bez ograniczeń i bez „utruty pieniędzy” ..”..., można przenieść na nasz grunt stwierdzając, że w Polsce mamy do czynienia z podobną sytuacją zrównoważonej kreacji pieniądza kredytowego w formie depozytu, co bezpośrednio przekłada się na bezpieczeństwo systemu finansowego, jak również gospodarki i obywatela?

Utrzymanie stabilności systemu finansowego nie zależy od homogeniczności zachowań banków na rynku kredytowym. Jest to przede wszystkim zależne od ryzyka jakie podejmują banki prowadząc działalność operacyjną oraz ich odporności na materializację tego ryzyka. Szczegółową analizę ryzyka jakie podejmuje polski sektor bankowy i jego odporności zawiera Raport o stabilności finansowej opracowywany i publikowany przez NBP w okresach półrocznych – patrz: <http://www.nbp.pl/systemfinansowy/rsf122017.pdf>.

13. Czy prawdą jest, że bank komercyjny nie jest zdolny (zgodnie z prawem), dla siebie samego wykreować w PLN nowego pieniądza kredytowego w formie depozytu?

Bank komercyjny nie może udzielić kredytu sobie samemu. Zawarcie każdej umowy, w tym kredytowej, wymaga istnienia dwu stron kontraktu. Zgodnie z literalnym brzmieniem przepisów Kodeksu cywilnego (art. 66 i kolejne), umowa (czynność prawna) jest zawierana przez strony (liczba mnoga). Sformułowania wskazujące na liczbę mnogą stron umowy zawarte są także w kolejnych przepisach KC dot. umów.

14. Czy prawdą jest, że bank komercyjny prowadząc działalność gospodarczą na terenie Polski w oparciu o specjalne zezwolenia, jest bezwzględnie zobowiązany do przestrzegania polskiego prawa obowiązującego na dzień zawarcia umowy kredytowej?

Każdy podmiot prowadzący działalność gospodarczą na terenie Polski jest zobowiązany do przestrzegania polskiego prawa. Dotyczy to również podmiotów prowadzących działalność bankową.

Z wyrazami szacunku,

Dyrektor
Gabinetu Dyrektora
[Signature]
Robert Legiello